

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ГРИНЬОВА НАТАЛІЯ В'ЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 159.98(043.3)

**ПРОЕКТИВНО-ТЕСТОВІ ТА ПСИХОАНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ
ДО ВИКОРИСТАННЯ МАЛЮНКУ
В ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Харків – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор психологічних наук, професор,
академік НАПН України
Яценко Тамара Семенівна,
Республіканський вищий навчальний заклад
«Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта),
завідувач кафедри психології.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Хомуленко Тамара Борисівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри практичної психології;

кандидат психологічних наук, доцент
Полянничко Олена Миколаївна,
«Міжрегіональна академія управління
персоналом» (м. Київ),
завідувач кафедри фізичного виховання.

Захист відбудеться 27 вересня 2013 року об 11 годині на засіданні спеціальної вченої ради Д 64.051.08 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 6.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий 22 серпня 2013 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Барінова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Професійне становлення практичного психолога не можливе без особистісної психокорекції, яка спрямована на розвиток та самовдосконалення, гармонізацію особистості. Глибинно-психологічна корекція майбутнього практичного психолога є важливою умовою його навчання й фахової підготовки до професійної діяльності. В останнє десятиліття набуває науково-практичного обґрунтування психодинамічна парадигма Т. С. Яценко, яка зорієнтована на глибинне пізнання та корекцію психіки суб'єкта в єдності свідомого та несвідомого. Відповідна методологія асимілює теоретико-практичні результати різних підходів (психоаналізу, гештальттерапії, гуманістичної психології, феноменологічного підходу). В полі уваги знаходиться як проєктивна здатність людини до малюнкової візуалізації власного психологічного змісту, так і психоаналіз неавторського малюнку завдяки актуалізації механізмів проєктивної ідентифікації. Представлене вище знаходить вияв в методі АСПН (активне соціально-психологічне навчання), який є системно впорядкований і реалізується в конкретних методиках, провідною серед яких є психоаналіз комплексу тематичних малюнків.

Дане дисертаційне дослідження спрямоване на методи, які відкривають перспективи пізнання психічного в єдності сфер свідомого і несвідомого, матеріалізованого та духовного (холістичний підхід). Такі методи започатковані в ортодоксальному психоаналізі, і базуються на категоріях «витіснення», «інтерпретація», «проєкція» (З. Фрейд), малюнкове відтворення сновидінь (К. Юнг).

Дослідженню діагностико-корекційної спроможності малюнку в ракурсі психодинамічної парадигми присвячені праці послідовників Т. С. Яценко: К. А. Бабенко (механізми символізації), І. В. Євтушенко (архетипна символіка), Л. В. Мошенської (діагностичні можливості комплексу тематичних психомалюнків), О. М. Полянничко (психічне відображення), П. Г. Теслюка (полізначність символіки малюнків), Л. Г. Туз (психоаналітична інтерпретація) та ін. В центрі дисертаційної дослідницької уваги перебував метод психоаналізу комплексу тематичних малюнків, який базується на психодинамічному підході до інтерпретації архетипно-символічного емпіричного матеріалу учасників груп АСПН. Метод спирається на закон позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта, процесуальну діагностику в єдності з корекцією, що обумовлює пізнання психіки в єдності сфер свідомого і несвідомого, при наявності їх автономії.

Аналіз літератури доводить, що вказані вище підходи (психоаналітичний та проєктивно-тестовий) не піддавалися достатньому аналізу на предмет взаємозв'язків та відмінностей, які не окреслені за теоретико-методологічними та функційними параметрами, що й обумовило тему дисертаційного дослідження – **«Проєктивно-тестові та психоаналітичні підходи до використання малюнку в діагностико-корекційному процесі»**. Дослідження виконано у форматі психодинамічної методології, яка асимілює психоаналітичний, гуманістичний та феноменологічний підходи до розуміння закономірностей функціонування психіки суб'єкта. Основу

дослідження представляє емпіричний матеріал процесу активного соціально-психологічного навчання (АСПН) майбутніх практичних психологів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри практичної психології Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (номер держреєстрації 23452 U 264) та згідно з планом НДР НАПН України з напрямку «Науково-методичне забезпечення національної системи психологічних служб» («Теоретико-методологічні засади групової психокорекції»). Тему дисертації затверджено вченою радою Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (протокол №5 від 24 лютого 2009 року) й узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол №2 від 31 березня 2009 року).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження – здійснити порівняння проєктивно-тестового і психодинамічного підходів до діагностико-корекційної роботи з малюнком на засадах розуміння психічного в єдності свідомого і несвідомого.

Для досягнення поставленої мети у роботі було поставлено наступні **задачі**:

- 1) проаналізувати теоретико-методологічні джерела, в контексті проєктивно-тестового та психоаналітичного підходів до аналізу малюнку;
- 2) вивчити діагностико-корекційні характеристики проєктивно-тестових методик;
- 3) розкрити діагностико-корекційну сутність психодинамічного підходу до інтерпретації малюнкowego матеріалу;
- 4) здійснити порівняльний аналіз застосування проєктивно-тестового та психоаналітичного підходів до інтерпретації малюнку.

Об'єкт дослідження – процес проєктивно-тестового та психоаналітичного аналізу використання малюнку з метою діагностики та корекції.

Предмет дослідження – порівняння проєктивно-тестового та психоаналітичного підходів до аналізу малюнку.

Методи дослідження. Для розв'язання окреслених задач використовувалися наступні методи: теоретичні (теоретичний аналіз літературних джерел, узагальнення, синтез, порівняння, систематизація, схематизація), емпіричні методи (включене спостереження в групах глибинно-психологічної корекції за методом АСПН; психодіагностичні дослідження з використанням проєктивно-тестових методик та методу психоаналізу комплексу тематичних малюнків; структурно-семантичний аналіз емпіричного матеріалу з метою виявлення можливостей пізнання психічного в його цілісності та єдності суперечливих тенденцій; методи кількісної обробки результатів дослідження).

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: загальні положення процесу навчання (научіння, учіння) (Н. Гальперін, І. Герbart, В. Дістервег, Д. Ельконін, В. Давидов, І. Ільсов, Я. Коменський, В. Кутішенко, О. Леонтєв, А. Макаренко, С. Максименко, Д. Ніколенко, Л. Проколієнко, К. Ушинський та ін.); положення про зв'язок розвитку з психокорекцією (А. Адлер, Е. Берн, А. Фрейд, Е. Фромм, Е. Шостром); головні ідеї

про зв'язок психокорекції з вихованням (Т. Білуха, Г. Гуг-Гельмут, О. Кочарян, М. Кляйн, З. Фрейд, Ш. Ференці, Т. Хомуленко, В. Шмідт, Т. Яценко); професійна підготовка майбутніх практичних психологів (О. Бондаренко, О. Кочарян, В. Панок, Т. Титаренко, В. Рибалка, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін.); особистісна психокорекція (О. Кочарян, С. Максименко, В. Семиченко, В. Татенко, Т. Титаренко, Н. Чепелева, Т. Хомуленко, Т. Яценко та ін.); цілісність психіки в єдності свідомих та несвідомих аспектів (І. Беспалько, О. Бондарчук, Д. Дубровський, О. Леонт'єв, Д. Узнадзе, Т. Яценко); діагностико-корекційна спроможність графічних методик (Л. Бурлачук, Е. Соколова, Г. Хоментаскас, Є. Романова, О. Потьомкіна, Т. Яценко); психодинамічна теорія Т. С. Яценко та її наукової школи (С. М. Аврамченко, К. А. Бабенко, Л. Л. Бондаревська, Т. В. Горобець, Н. В. Дметерко, І. В. Євтушенко, І. В. Калашник, А. Е. Мелоян, О. М. Полянничко, О. О. Святка, О. Г. Солодухова, О. Г. Стасько, Л. Г. Туз, О. М. Усатенко та інші).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

- поставлено в центр наукового дослідження відмінності проєктивно-тестового та психоаналітичного підходів до аналізу малюнку;
- здійснена порівняльна характеристика застосування проєктивно-тестового та психоаналітичного підходів до інтерпретації малюнкового матеріалу респондента;
- констатовано обмеженість формалізовано-тестових схем інтерпретації малюнку, неможливість їх виходу на індивідуалізовані параметри психіки конкретного суб'єкта.

доповнено й розширено:

- уявлення про проєктивно-тестовий та психоаналітичний підходи до використання малюнку і візуалізованих засобів самопрезентації суб'єкта в психодинамічному підході;
- психодіагностичну спроможність малюнку в рамках психодинамічного підходу;
- розуміння ролі архетипної символіки в психоаналізі комплексу тематичних малюнків;
- розкрито основи процесуальної діагностики в контексті її підкореності провідним законам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні розвитку психічного.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено рекомендації практичним психологам, що зорієнтовані на поліпшення їх діагностико-корекційної роботи. Теоретичні та емпіричні результати дослідження використовуються в таких навчальних дисциплінах: «Основи психодіагностики», «Основи психологічного консультування», «Сучасні теорії глибинної психології».

Основні наукові положення впроваджено в навчально-виховний процес: РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта) (акт №2012/71 від 22 жовтня 2012 року), Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (акт №480/03-а від 8 жовтня 2012 року), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (акт №2914/01 від 10 грудня 2012 року).

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати дисертаційного дослідження було висвітлено й обговорено на міжнародних конференціях: Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми психології та педагогіки» (2010 р., Челябінськ, Росія), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні напрями теоретичних прикладних досліджень'2012», (2012 р., Одеса), Міжнародній науково-практичній конференції «Мистецтво у контексті освітньої парадигми: вітчизняний та зарубіжний досвід» (2013 р., Умань); а також на всеукраїнських, регіональних конференціях та семінарах: УІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми практичної психології» (2008 р., Херсон), У Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасний соціокультурний простір 2008» (2008 р., Київ), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх вчителів» (2011 р., Умань), Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку практичної психології в Україні» (2012 р., Умань), Всеукраїнській науково – практичній конференції «Психологічне діагностування в роботі практичного психолога» (2013 р., Умань); Уманській міжвузівській науковій конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Здобутки вчених Черкащини» (2010 р., Умань); У Науково-практичному семінарі «Теоретичні та методичні засади глибинної корекції: проблема психічної адаптації» (2008 р., Ялта), УІ Науково-практичному семінарі «Теоретичні та методичні засади практичної психології: прикладні аспекти глибинної психокорекції» (2009 р., Ялта), УІІ Науково-практичному семінарі «Теоретичні та методологічні засади практичної психології: вербальні і невербальні методики в їх єдності» (2010 р., Ялта), Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Становлення професійних якостей практичного психолога у різних галузях діяльності» (2012 р., Умань), Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми та особливості діяльності психолога в закладах освіти» (2012 р., Умань), ІХ науково-практичному семінарі «Теоретичні та методичні засади практичної психології: роль архетипу у візуалізації феномену психічного» (2012 р., Ялта), Всеукраїнському науково – практичному семінарі «Актуальні проблеми та особливості діяльності психолога в закладах освіти» (2013 р., Умань). Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри практичної психології Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (2008-2012 рр.). Обговорення результатів та впровадження їх в практику здійснювалося впродовж Авторських шкіл академіка НАПН України Т. С. Яценко (2008-2012), де дисертант брала участь у роботі малих груп.

Публікації. Основні результати дисертації викладено у 18 публікаціях, з яких 5 статей опубліковано у фахових виданнях України.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (204 найменування, з них – 21 іноземними мовами), 4 додатків на 200 сторінках, що охоплюють 76 рисунків, 5 фотоілюстрацій, 5 фрагментів стенограм роботи психолога. Основний текст дисертації викладено на 170 сторінках, він містить 18 таблиць, 23 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 370 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; сформульовано об'єкт, предмет; визначено мету й задачі наукового пошуку; визначено базові методологічні та теоретичні положення; з'ясовано наукову новизну, практичне значення роботи; представлено відомості щодо апробації та впровадження результатів дослідження; окреслено структуру роботи.

У **першому розділі** «Психологічні характеристики проективно-тестових методик» висвітлено результати аналізу наукових джерел щодо застосування проективно-тестових методик в діагностико-корекційному процесі; проаналізовано наукові джерела, що відображають психологічні характеристики проективно-тестових методик; розкрито роль психоаналізу, гештальтпсихології, гештальттерапії, персонологічного та діяльнісного підходів у становленні проективного підходу в психодіагностиці; здійснено узагальнення визначень поняття «проекція» в науковій літературі; представлено аналіз поняття «проективні методики» та їх класифікації; розкрито особливості використання графічних методик в діагностико-корекційному процесі.

Аналіз наукових джерел, представлений у першому розділі, засвідчив увагу науковців до використання проективно-тестових методик в процесі діагностики та корекції. Проективні методики виникли на основі експериментальних досліджень зі словесними асоціаціями та візуальними стимулами (В. Вундт, Ф. Гальтон). На початку ХХ століття проективно-тестові методики сформувались в окрему групу психодіагностичних методів завдяки запропонованому К. Г. Юнгом методу вільних асоціацій, який звернув увагу на важливість не лише візуалізованих, спонтанних реакцій, а й на пояснення їх суті (на пропозицію дослідника), що розкриває несвідомі переживання особистості та їх смислове навантаження. Значну роль в становленні проективного підходу в психодіагностиці відіграла методика «Тест чорнильних плям» Г. Роршаха.

Огляд наукових джерел свідчить, що на розвиток проективного підходу вплинули поняття: фантазія, захисні механізми, контроль «Его» (психоаналіз); незадоволені латентні потреби (гештальтпсихологія); поведінка, активність (персоналістичний підхід); «особистісний смисл» (діяльнісний підхід); глибинні, базові структури особистості (гештальттерапія). Теоретичне обґрунтування проективного методу в психодіагностиці здійснив Л. Франк, який сформулював завдання проективного дослідження - проникнення у внутрішній світ особистості, шляхом вивчення поведінки, активності суб'єкта.

Установлено, що феномен «проекції», визначається полізначністю, зокрема, психоаналіз довів взаємозв'язок даного механізму з «перенесенням», а також із об'єктивуванням назовні внутрішнього змісту психіки. Термін «проекція» пов'язаний з наукою «геометрія», зокрема з «проективною геометрією». В психології даний феномен визначається як: захисний механізм психіки від асоціальних потягів, процес уподібнення навколишньої реальності власному внутрішньому світу, основа літературної та творчої діяльності (З. Фрейд); механізм захисту психіки від страху (М. Кляйн); захисний механізм від внутрішніх конфліктів (К. Хорні); механізм захисту від почуття самопровини за негативні дії (А. Фрейд);

процес приписування власних якостей (негативних чи позитивних) іншим людям (Б. Э. Мур, Б. Д. Файн); напруга, яка виникає в ситуації фрустрації (Ф. Перлз); як процес сприймання оточуючого світу через призму інтересів, здатностей, звичок, очікувань, бажань; процес уподібнення себе до інших людей; процес ототожнення себе з іншими людьми, тваринами, неживими предметами; процес приписування неусвідомлених потягів та бажань іншим людям (Ж. Лапланш, Ж.-Б. Понталіс); дії, вербальні акти, емоції, почуття як спосіб взаємодії особистості з оточуючим середовищем (Л. Франк); природна тенденція діяти під впливом цілісної психічної організації (Г. Мюррей); форма апперцептивного викривлення (Л. Беллак); установка сприймання (Д. М. Узнадзе, В. Г. Норакідзе); активність сприймання, яка обумовлена поведінковими тенденціями особистості (Л. Ф. Бурлачук, С. Л. Рубінштейн). Багатозначність трактування поняття «проекція» відтворюється вченими у класифікаціях даного поняття (Р. Корсіні, А. Ауербах, Б. Мюрштейн, Р. Прайер, Д. Холмс та ін.).

Представлений у розділі аналіз поняття «проективні методи» обумовлює висновок, що основними їх ознаками є: слабо структурований стимульний матеріал, невизначеність інструкції, безоцінювальне відношення експериментатора, діагностико-корекційний ефект. Графічні методиками – це один із видів проективних методів діагностики, що визначаються як експресивні методи, які передбачають створення малюнку (графічного образу) на вільну чи задану тему. Малюнок як засіб діагностики використовували для вивчення: інтелекту й особистості піддослідного Гудінафа, К. Маховер, Ю. С. Савенко, Д. Харріс); психологічних особливостей людини (А. Л. Венгер, М. З. Дзукаревич, А. І. Захаров, М. М. Кольцова, В. С. Мухіна, О. Потьомкіна, Є. Романова); внутрішньосімейних відносин (Р. Бернс, В. Вульф, А. Захаров, С. Кауфман, Т. Хоментаскас, В. Хьюлс); індивідуальності особистості (Дж. Бук, К. Кох, Р. Стора); несвідомого (С. Бах, А. Менегетті, К. Г. Юнг, Г. Ферс, А. Фрейд, Й. Якобі, Т. С. Яценко). В ортодоксальному психоаналізі графічні методиками не використовувалися З. Фрейдом, проте він приділяв увагу психоаналізу творів зображувального мистецтва. У практичній діяльності малюнок застосовували психоаналітики: С. Бах, А. Менегетті, К. Г. Юнг, Г. Ферс, А. Фрейд, Й. Якобі. Вченими виокремлено діагностичні показники для інтерпретації малюнків.

Наскрізною ідеєю аналізу наукової літератури, презентованого в першому розділі є те, що більшість графічних методик спирається на тестову (стандартизовану) інтерпретацію, яка не дозволяє наблизитися до пізнання індивідуальної неповторності психіки суб'єкта в єдності свідомого та несвідомого.

У другому розділі «Емпіричне дослідження діагностико-корекційної спроможності малюнку в рамках проективно-тестового та психодинамічного підходів» представлено емпіричне дослідження діагностико-корекційної спроможності графічних методик та методу психоаналізу комплексу тематичних малюнків; окреслено особливості підготовки майбутніх психологів-практиків методом АСПН; висвітлено сутність психодинамічної парадигми в контексті діагностико-корекційного процесу; досліджено роль архетипної символіки та механізмів символізації несвідомого; розкрито значення процесуальної діагностики в психоаналітичній інтерпретації малюнку; окреслено особливості проективно-

тестового та психоаналітичного підходів до аналізу малюнку, й представлено їх порівняльну характеристику.

Активне соціально-психологічне навчання (АСПН) – це ефективна психолого-педагогічна система підготовки майбутніх практичних психологів, яка базується на психодинамічній теорії Т. С. Яценко, й зорієнтована на особистісну глибинно-психологічну корекцію. В процесі навчання за методом АСПН, психологи-практики здобувають: знання психодинамічної теорії й методології; оволодівають вмінням проводити психокорекційний процес; набувають навичок самопізнання й самокорекції. В результаті навчання за методом АСПН, здійснюється професійний розвиток, самовдосконалення; відбуваються особистісні зміни, саморозвиток й становлення професіоналізму практичного психолога.

Матеріал розділу охоплює результати структурно-семантичного аналізу емпіричного матеріалу глибинної психокорекції за методом АСПН. Психодинамічний підхід, який розробляється Т. С. Яценко, асимілює психоаналітичний, феноменологічний, гуманістичний підходи в контексті аналізу візуально-поведінкового матеріалу. Об'єктом психодинамічної теорії виступає цілісна психіка у взаємозв'язках сфер свідомого і несвідомого у неповторності феноменологічного вияву в кожній людині. Глибинно-психологічне пізнання у форматі психодинамічної теорії передбачає інтерпретацію візуалізовано-поведінкового матеріалу суб'єкта з метою визначення логічних взаємозв'язків.

Установлено, що важливим моментом у глибинно-психологічній корекції суб'єкта є психоаналітична інтерпретація вербально-невербального матеріалу, який отримано в діалогічній взаємодії психолога та автора малюнків. Психокорекційний вплив діалогічної взаємодії психолога з респондентом обумовлює гармонізацію психіки останнього, шляхом надання допомоги в розв'язанні внутрішньої суперечності. Психодинамічний підхід дозволяє виявити логічну впорядкованість психічного на основі встановлення асоціативних взаємозв'язків в спонтанній поведінці респондента.

На основі структурно-семантичного аналізу стенографічного матеріалу груп АСПН, психоаналізу комплексу тематичних малюнків, розкрито роль архетипної символіки, що дозволяє виявити індивідуально-неповторний несвідомий зміст символів, який в процесі психоаналізу об'єктивується для автора малюнків, шляхом діалогічної з ним взаємодії. Аналіз проєктивно-тестових методик дозволяє констатувати неспроможність розкриття індивідуальної неповторності психіки суб'єкта. Проєктивні методики не вибудовуються на спонтанній активності суб'єкта та на логічній взаємодії психолога з респондентом, як то характерно для роботи в психодинамічному форматі методу АСПН.

В основі психодинамічного підходу лежать закони позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні психічного розвитку, що реалізується в єдності діагностики з корекцією. Особливістю позитивної дезінтеграції виступає порційність та багаторівневість процесуальної діагностики в єдності з психокорекцією. Основою психоаналітичних узагальнень (інтерпретацій) слугує сукупність часткових дезінтеграцій та часткових вторинних інтеграцій психіки на більш високому рівні її розвитку.

У другому розділі розкрито порівняльні характеристики проєктивно-тестового та психодинамічного підходів до аналізу малюнку та подано теоретико-методологічні та організаційні їх відмінності. Порівняння характеристик проєктивно-тестового та психодинамічного (розробленого Т. С. Яценко) підходів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Відмінності проєктивно-тестового та психодинамічного підходів

№ п/п	Проєктивно-тестовий підхід	Психодинамічний підхід
1.	Спрямування на виявлення соціально-перцептивних характеристик, психічної норми та патології	Орієнтація на оптимізацію та гармонізацію підструктур психіки суб'єкта, що відбувається шляхом корекції внутрішньої суперечливості психіки
2.	Передбачається попередній збір інформації про респондента (анамнез)	Не передбачається попередній збір інформації про респондента – орієнтація на «тут і зараз»
3.	Створення одного чи декількох малюнків на вільну чи задану теми	Тематично-авторське спонтанне малювання з можливістю введення власних тем малюнків
4.	Виконання малюнку структуроване інструкцією	В основі тематичного малюнку лежить «вільний порух руки»
5.	Техніка виконання малюнку виступає діагностичним показником	Техніка виконання малюнку не береться до уваги в процесі інтерпретації
6.	Діагностика і корекція є виокремленими, розведеними у часі	Діагностика і корекція злиті в часі та процесуально єдині в порційності та багаторівневості
7.	Діагностичні висновки вибудовуються на основі аналізу малюнкової продукції	Діагностика носить процесуальний характер: інтерпретація враховує як невербальні, так і вербальні вияви активності
8.	Інтерпретація малюнку не передбачає участі респондента	Інтерпретація малюнку здійснюється з опорою на спонтанність висловлювань респондента в діалогічній взаємодії з психологом, з періодичністю підсумкових висновків
9.	Прийнятною є стандартизована інтерпретація графічного матеріалу	Психоаналітична інтерпретація не спирається на стандартизовану кваліфікацію семантики поведінкового матеріалу, орієнтована на виявлення логічних взаємозв'язків у поведінковому матеріалі

Відмінності проєктивно-тестового та психодинамічного підходів до використання малюнку з метою діагностики і корекції полягають у: зорієнтованості підходів (психотерапевтична – психокорекційна); зборі інформації про респондента (прийнятний – не прийнятний); інструкції до виконання малюнку (чітка інструкція – вільне малювання на основі «спонтанної активності руки»); інтерпретації графічних зображень та поведінкового матеріалу (стандартизована – психоаналітична); діагностичних висновках (на основі невербальної (малюнкової) продукції – на основі вербально-невербальної продукції; діалогічній взаємодії (епізодичність – регулярність).

У третьому розділі «Результативність дослідження діагностико-корекційної спроможності проєктивно-тестових методик та комплексу тематичних психомалюнків» представлено порівняльний аналіз використання проєктивно-тестових методик та методики психоаналізу комплексу тематичних малюнків; проведено дослідження з використанням тестових методик студентів - майбутніх практичних психологів, які проходили навчання у психокорекційних групах АСПН, представлено ефективність особистісної психокорекції учасників; сформульовано рекомендації практичним психологам щодо діагностики та корекції особистості респондента методом психоаналізу комплексу тематичних малюнків у форматі психодинамічної парадигми.

Матеріал третього розділу засвідчує ефективність методу психоаналізу комплексу тематичних малюнків в дослідженні семантики змісту цілісної психіки суб'єкта, та вияву її суперечливих тенденцій. Порівняльний аналіз використання проєктивно-тестових методик та методики психоаналізу комплексу тематичних малюнків дозволив констатувати відмінності їх діагностико-корекційних можливостей. Діагностико-корекційні можливості проєктивно-тестового підходу спрямовані на: особистісні характеристики, проблеми (методики «Дім, дерево, людина», «Неіснуюча тварина»); внутрішньосімейні відносини (методика «Дім, дерево, людина»), гендерні аттїтуди, установки особистості (методика «Чоловік, жінка і я»); типологію особистості (методика «Карта внутрішнього світу»). Діагностико-корекційні можливості психодинамічного підходу спрямовані на виявлення та корекцію деструкцій поведінки суб'єкта, дисфункції психіки, що знаходять вияв в особистісній проблемі, внутрішній стабілізованій суперечливості, які породжують амбівалентність почуттів до близьких та оточуючих людей, негативні емоційні стани (ворожість, тривожність, страхи, агресивність), актуалізацію наслідків едіпальної залежності, відчуття дискретності особистісних характеристик, відсутність внутрішньої гармонії.

У розділі презентовано дослідження результативності проходження студентами психологічного факультету курсу групової психокорекції за методом АСПН. Під час психокорекційних занять за методом АСПН майбутні психологи здобувають рефлексивні знання в ситуації «тут і тепер», оволодівають прийомами глибинно-психологічного пізнання, набувають навичок організації психодрами, спонтанного театру.

Психодинамічний підхід згідно дисертаційної проблеми визначає необхідність об'єктивації змін, які засвідчують зменшення дієвості деструктивних тенденцій (агресивності, ворожості, цинізму), та набуття ознак відкорогованості, а саме:

підвищення рівня соціальної адаптивності; прийняття світу й інших людей такими, якими вони є; формування системи гуманістичних цінностей, що не суперечать індивідуальній неповторності власної психіки та сприяють творчій реалізації; досягнення стану психологічної зрілості; інтеграція й гармонізація раціонального та емоційного аспектів особистості; розуміння власного внеску в ситуацію спілкування та ін. Метод АСПН, завдяки глибинному спрямуванню, нівелює деструктивні, агресивні прояви суб'єкта, допомагає розкрити творчий потенціал й підвищити адаптованість до професійної діяльності. Глибинне пізнання психіки передбачає дослідження функціональних особливостей несвідомої сфери в узгодженості зі сферою свідомого.

Для проведення експерименту було сформовано репрезентативну групу (329 осіб), на основі якої створено експериментальну (А) та контрольну групи (Б). До складу експериментальної групи входили 178 осіб, віком від 17 до 23 років. Дану групу склали студенти психологічного факультету денного і заочного відділення, що проходили повний курс психокорекції за методом АСПН, що передбачено галузевим стандартом для ОКР «бакалавр» та відповідним навчальним планом факультету. Склад контрольної групи становить 151 особа, це студенти історичного, природничо-географічного факультетів, факультету української філології, які не проходили курсу психокорекційних занять за методом АСПН. Для об'єктивації змін, що відбуваються під впливом психокорекції, було обрано такі параметри: психологічна адаптивність, прийняття іншої людини та рівень цинізму, агресивності, ворожості. Для перевірки результативності психокорекції за методом АСПН було обрано тестові методики: «Самооцінка психологічної адаптивності», «Діагностика прийняття інших», «Діагностика ворожості». Для встановлення статистичної вірогідності середніх відмінностей між експериментальною (А) та контрольною групою (Б) використано критерії: 1) непараметричний статистичний критерій Т-Вілкоксона для зв'язних вибірок; 2) непараметричний статистичний G-критерій знаків для зв'язних вибірок; 3) статистичний критерій U Манна-Уїтні для оцінки різниць між двома незв'язними вибірками.

Вибір тестових методик зумовлений метою прослідкувати динаміку адаптаційних та емоційних змін учасників груп АСПН. Зокрема, зверталася увага на такі особистісно-емоційні характеристики: психологічну адаптивність, вміння приймати інших, рівень ворожості, агресивності, цинізму.

Результати застосування методики «Самооцінка психологічної адаптивності» дозволяють констатувати збільшення рівня психологічної адаптивності у студентів експериментальної групи (45 осіб), які проходили психокорекційні групи активного соціально-психологічного навчання ($T=127,5$; $p<0,01$), на відміну від студентів контрольної групи (40 осіб), які не проходили групи АСПН, але були протестовані двічі з інтервалом у чотири місяці ($T=196$; $p<0,05$). Високий рівень психологічної адаптивності свідчить про тенденцію особистості до внутрішніх самозмін, самокорекції, зміни ставлення до життя, зближення «Я-реального» та «Я-ідеального».

Порівняння рівня психологічної адаптивності

Критерій	Студенти, які проходили психокорекційні заняття за методом АСПН (n=45)		Контрольна група (n=40)	
	T	Достовірність покращення	T	Достовірність покращення
Психологічна адаптивність	127,5	p<0,01	196	p<0,05

Примітка: T-критерій Вілкоксона для зв'язних вибірок

Експериментальне дослідження вміння приймати інших людей свідчить про зміни його рівня у студентів експериментальної групи (80 осіб), які пройшли повний курс психокорекції за методом АСПН ($G=4$; $p<0,01$), в порівнянні зі студентами контрольної групи (54 особи), які не проходили курсу психокорекції, але були протестовані двічі з інтервалом у три місяці ($G=12$; $p<0,01$).

Порівняння показників цинізму, ворожості, агресивності студентів експериментальної групи (53 особи), тестування яких проводилося після проходження занять з психокорекції та студентів контрольної групи (75 осіб), які не проходили психокорекційних занять, показало, що показники цинізму, ворожості, агресивності менші у студентів експериментальної групи в порівнянні зі студентами контрольної групи ($U=916$, $p<0,01$ - цинізм; $U=1091$, $p<0,01$ - ворожість; $U=1003$, $p<0,01$ - агресивність, критерій U Манна-Уїтні).

Таким чином, проведене дослідження та результати спостереження за динамікою змін рівня психологічної адаптивності, вмінням приймати інших людей, ворожості, агресивності, цинізму дають змогу констатувати, що під впливом проходження майбутніми практичними психологами методу активного соціально-психологічного навчання, відбуваються позитивні особистісно-емоційні зміни, що доводять статистичні показники. Зокрема, спостерігається зменшення показників деструктивних особистісних характеристик (агресивності, ворожості, цинізму); збільшення рівня психологічної адаптивності особистості; розвиток вміння приймати інших людей такими, якими вони є.

Дисертаційне дослідження дало підстави розробити рекомендації практичним психологам, які б сприяли успішності проведення глибинно-психологічної корекції у форматі психодинамічної парадигми. Акцентовано увагу на: сутності психодинамічної теорії в контексті діагностико-корекційного процесу; зорієнтованості глибинно-психологічного пізнання на взаємозв'язок свідомої і несвідомої сфер; функціонування психічного в його цілісності (єдності духовного й матеріального); врахування структурності, системності та функціональності психологічного захисту; розуміння закону позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції на вищому рівні психічного розвитку суб'єкта; необхідності використання в глибинно-психологічному пізнанні опредмечених, архетипно-символічних форм вербально-невербального матеріалу; розуміння відмінностей проективно-тестового та психоаналітичного підходів до аналізу малюнку; врахування обмеженості

формалізовано-тестових схем інтерпретації малюнку, що полягає в неможливості їх виходу на індивідуалізовані параметри психіки суб'єкта.

ВИСНОВКИ

В роботі представлено теоретичне узагальнення й нове вирішення проблеми ефективності використання малюнкових методик в діагностико-корекційному процесі.

Результатами дослідження є наступні висновки:

1. Проективно-тестові методики в діагностико-корекційному процесі використовуються з метою дослідження несвідомих тенденцій, потреб, що мають вияв в активності суб'єкта, глибинних базових структурах, соціально-перцептивних характеристиках особистості. В основі реалізації проективних методик лежить захисний механізм проекції, який обумовлює перенесення (перехід) внутрішнього психічного у зовнішні форми.

2. Істотними характеристиками проективно-тестових методик є: пізнання несвідомого поза зв'язком із свідомим; стандартизована інтерпретація отриманих результатів; використання стимульного матеріалу (вербального чи невербального); автономність діагностики та корекції, розведеність їх в часі. Хоча проективні методики зробили крок в наближенні до пізнання несвідомої сфери психіки суб'єкта, але при цьому з поля зору упускається як взаємозв'язок сфер свідомого і несвідомого, так й індивідуальна їх неповторність. В рамках психодинамічного підходу діагностико-корекційний процес ґрунтується на використанні предметних, архетипно-символічних засобів вербально-невербального характеру, які сприяють символізації латентного змісту психіки, що «оживлюється» в процесі діалогічної взаємодії психолога з респондентом.

3. Глибинне пізнання в рамках психодинамічного підходу спирається на знання функціональних особливостей несвідомої та свідомої сфер психіки у їх автономності та єдності; закон позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції на більш високому рівні розвитку психіки суб'єкта; пізнання глибинних детермінант дисфункцій психіки в діалогічній взаємодії психолога з респондентом; процесуальну діагностику, яка інтегрується з корекцією. Матеріалізація психічного (ліпка, малюнок) у форматі психодинамічного підходу розглядається як процес неявного «перекодування» прихованих, латентних аспектів психіки. В рамках психодинамічної парадигми доведено, що матеріалізація латентних змістів фактично є своєрідною формою проекції (винесення внутрішнього змісту назовні). Останнє потребує наступного його переведення у внутрішню сферу психіки шляхом діалогічної взаємодії з респондентом. Матеріалізований презентант при цьому виступає лише посередником, провідником до пізнання смислових змістів несвідомого у взаємозв'язку із свідомим. Психокорекційний вплив діалогічної взаємодії спрямований на гармонізацію свідомої і несвідомої сфер психіки суб'єкта, та надання допомоги у вирішенні його особистісної проблеми. Виділено відмінності проективно-тестового та психодинамічного підходів до аналізу малюнку у таких параметрах: методологічна орієнтованість процесу; користування попередньо зібраною інформацією про респондента; інструктивні аспекти виконання малюнків;

інструкції та характер діагностичних висновків; використання вербально-невербального матеріалу; діагностичні висновки; наявність діалогічної взаємодії як передумови процесуальної діагностики.

4. Результативність дисертаційного дослідження констатовано у трьох аспектах: загальному, формалізованому та індивідуалізованому. Загальні результати полягають у гармонізації психіки учасників груп АСПН, розширенні здатності до саморегуляції та саморозвитку, зближенні «Я-ідеального» та «Я-реального», оптимізації взаємин з іншими людьми, розвитку професійних якостей, які засвідчують результати обробки тестових методик та підбір малюнків на теми: «Я до проходження групи АСПН» і «Я після проходження групи АСПН». Формалізовані результати полягають у зменшенні деструктивних тенденцій психіки та підвищенні рівня соціальної адаптивності студентів психологічного факультету, що забезпечувалося відповідними тестовими методиками. Індивідуалізовані результати психокорекції майбутніх практичних психологів полягають у підвищенні рівня їх соціальної адаптивності; набутті емоційної стабільності, внутрішнього спокою, відкритості та активності у спілкуванні з іншими людьми; вмінні приймати інших людей такими, якими вони є; зниженні негативних проявів (агресивності, ворожості, цинізму) у поведінці, внутрішнього дискомфорту, конфліктності, невдоволеності життям. Відкорегованість має вияв у розвитку рефлексивного мислення, розширенні самосвідомості та саморефлексії.

5. Розроблено рекомендації психологам-практикам, що зорієнтовані на поліпшення роботи практичних психологів, більш адекватного розуміння сутності психодинамічного підходу до діагностико-корекційних процесів, показників результативності дослідження методом активного соціально-психологічного навчання.

Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому вивченні та розробці теоретико-методологічних положень щодо діагностико-корекційної спроможності методу психоаналізу комплексу тематичних малюнків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сербіновська Н. В. Пізнання Едіпового комплексу методом аналізу психомалюнків / Н. В. Сербіновська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С. Д. Максименка]. - К. : ГНОЗІС, 2006. – Т. 8, ч. 9. - С. 344-350.
2. Гриньова Н. В. Теоретичні основи проєктивного підходу та проєктивних технік в психодіагностиці / Н. В. Гриньова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 102 – 110.
3. Гриньова Н. В. Використання графічних методик у психодіагностиці та психоаналізі / Н. В. Гриньова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова . Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. - № 29 (53). - С. 187-194.
4. Гриньова Н. В. Роль архетипної символіки в психоаналізі комплексу тематичних малюнків / Н. В. Гриньова // Науковий часопис НПУ імені

М. П. Драгоманова . Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. - № 33 (57). - С. 61-68.

5. Гриньова Н. В. Роль психокорекційного діалогу в психоаналітичній інтерпретації комплексу тематичних психомалюнків / Н. В. Гриньова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова . Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С.117-122.

6. Гриньова Н. В. Діагностична спроможність проєктивних малюнкових технік у дослідженні індивідуальної неповторності психіки суб'єкта / Н. В. Гриньова // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми практичної психології»], (17-18 квітня 2008 року, м. Херсон). – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2008. – С. 358 – 361.

7. Гриньова Н. В. Деякі аспекти застосування малюнкових технік / Н. В. Гриньова // Матеріали п'ятої Всеукр. наук.-практ. інтренет-конфер. [«Сучасний соціокультурний простір 2008»], (25-27 вересня 2008 року, м. Київ). – К. : ТОВ «ТК Меганом», 2008. – С. 61-62.

8. Гриньова Н. В. Проєктивно-тестові та психоаналітичні підходи до використання малюнку в діагностико-корекційному процесі / Н. В. Гриньова // Матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми практичної психології у дослідженнях студентської молоді»], (18-19 травня 2009 року, м. Черкаси). – Черкаси, 2009. – С. 65-69.

9. Гринева Н. В. Феноменологический подход к анализу визуального материала / Н.В. Гринева // Материалы Межд. науч.-практ. конф. [«Актуальные проблемы современной психологии и педагогики»], (24-25 февраля 2010 года, г. Челябинск). - Челябинск : ООО МАТРИЦА, 2010. – С. 60-63.

10. Гриньова Н. В. Психодинамічний підхід до аналізу малюнку / Н.В. Гриньова // Сб. науч. трудов по мат. Межд. науч.-практ. конф. [«Современные направления теоретических и прикладных исследований 2010»], (15-26 марта 2010 года, г. Одесса,). - Одесса : Черноморье, 2010. – С. 11-13.

11. Гриньова Н. В. Концепція діалогу у творчості М.М. Бахтіна / Н.В. Гриньова // Мат. Всеукр. студ. наук.-практ. конф. [«Основні сфери застосування психологічних знань»], (10-11 лютого 2010 року, м. Черкаси). – Черкаси, 2010. – С. 49-52.

12. Гриньова Н. В. Психокорекційний діалог в психологічній практиці / Н. В. Гриньова // Мат. Уманської міжвуз. наук. конф. студ., аспірантів і молодих учених [«Здобутки вчених Черкащини»], (4 березня 2010 року, м. Умань). – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – С. 21-24.

13. Гриньова Н. В. Особистісна психокорекція як необхідна складова професіоналізму практичного психолога / Н. В. Гриньова // Становлення професійних якостей практичного психолога у різних галузях діяльності : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару, (20 січня 2012 року, м. Умань). – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – С.7-9.

14. Гриньова Н. В. Проєктивні методики в роботі практичного психолога / Н. В. Гриньова // Актуальні проблеми та особливості діяльності психолога в закладах освіти : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару, (29 березня 2012 року, м. Умань). – Умань : Візаві, 2012. – С. 127-130.

15. Гриньова Н. В. Діагностична спроможність комплексу тематичних психомалюнків / Н. В. Гриньова // Сб. науч. трудов по мат. Межд. науч.-практ. конф. [«Современные направления теоретических и прикладных исследований 2012»], (20-31 марта 2012 года, г. Одесса). – Одесса : Черноморье, 2012. – С. 8-9.
16. Гриньова Н. В. Поняття «проекції» в психоаналітичній літературі / Н. В. Гриньова // Студентський науковий вісник психологічного факультету Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького : за матеріалами Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Сучасні напрямки практичної психології» (10 травня 2012 року, м. Черкаси). – Черкаси, 2012. – С. 28-30.
17. Гриньова Н. В. Особливості феноменологічного підходу до аналізу малюнку / Н. В. Гриньова // Актуальні проблеми та перспективи розвитку практичної психології в Україні : матеріали Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, 25 жовтня 2012 року / за ред. Діхтяренко С. Ю. – Умань : Візаві, 2012. – С. 26-28.
18. Гриньова Н. В. Особливості процесуальної діагностики в психоаналітичній інтерпретації малюнку / Н. В. Гриньова // Проблеми вдосконалення майстерності практичного психолога / за заг. ред. Діхтяренко С.Ю. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві». – 2012.- С. 34-37.

АНОТАЦІЯ

Гриньова Н. В. Проективно-тестові та психоаналітичні підходи до використання малюнку в діагностико-корекційному процесі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2013.

Дисертація присвячена порівнянню діагностико-корекційних можливостей проективно-тестового та психоаналітичного підходів до аналізу візуального матеріалу. Дослідження охоплює результати структурно-семантичного аналізу емпіричного матеріалу глибинної психокорекції за методом АСПН (активне соціально-психологічне навчання) та використання проективних методик з метою діагностики та корекції психіки суб'єкта. Установлено відмінності проективно-тестового та психоаналітичного підходів до аналізу малюнку за такими параметрами: спрямованість підходів; інформація про респондента; тематика малюнків; інструкції; техніка виконання малюнку; характер діагностики та корекції; побудова діагностичних висновків; діалогічна взаємодія; інтерпретації. Розроблено рекомендації практичним психологам, які зорієнтовані на оптимізацію глибинно-психологічного пізнання у форматі психодинамічного підходу.

Ключові слова: архетип, архетипна символіка, внутрішні суперечності, графічні методики, діагностико-корекційний процес, едіпальна залежність, комплекс тематичних малюнків, несвідоме, проективно-тестовий підхід, проекція, процесуальна діагностика, психодинамічний підхід, свідоме.

АННОТАЦИЯ

Гринева Н. В. Проективно-тестовые и психоаналитические подходы к использованию рисунка в диагностико-коррекционном процессе. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 - педагогическая и возрастная психология. – Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2013.

Исследование посвящено изучению диагностико-коррекционной способности проективно-тестовых методик и психоанализа комплекса тематических рисунков. Осуществлена сравнительная характеристика применения проективно-тестового и психоаналитического подходов к анализу визуального материала. Установлены различия проективно-тестового и психоаналитического подходов к анализу рисунка по таким параметрам: направленность подходов, сбор информации о респонденте; тематика рисунков; инструкция; техника выполнения рисунка; диагностика и коррекция; построение диагностических заключений; диалогическое взаимодействие; интерпретация.

Раскрыто психодиагностическую сущность рисунка в рамках психодинамического подхода, разработанного Т. С. Яценко и ее последователями. Объектом психодинамической теории выступает целостная психика во взаимосвязях сознательной и бессознательной сфер в феноменологической их неповторимости для каждого человека. В формате психодинамического подхода глубинное познание психики базируется на выявлении искажений социально-перцептивной реальности субъекта, для которых характерна фиксированность и индивидуализированность, в непосредственном взаимодействии психолога и протагониста в ситуации «здесь и сейчас».

В работе обозначены особенности процессуальной диагностики, которая базируется на знании функциональных особенностей бессознательной сферы в единстве противоречивых взаимосвязей с сознательным. Особенностью процессуальной диагностики, которая основывается на механизмах позитивной дезинтеграции и вторичной интеграции на высшем уровне психического развития субъекта, является многоуровневость и порционность.

Психодинамической теории характерно понимание символического характера бессознательного, содержание которого поддается опосредствованному познанию на основе использования визуализированных (опредмеченных) средств самопрезентации (лепка, рисунок), которые доступны научно-практическому исследованию. Символизация рассматривается как процесс «перекодирования» скрытых (латентных) смыслов в материализованные формы. В формате психодинамической теории главным выступает познание эдипальной зависимости субъекта, влияние которой происходит вне контроля сознания человека. Основоположным фактором эдипального программирования психики выступает механизм «от слабости к силе», который предопределяет процесс идентификации, в части интроектирования отдельных черт либидиозных объектов, которые селекционируются в зависимости от психологической силы.

Исследовано роль архетипной символики в психоанализе комплекса тематических рисунков, что позволяет объективировать индивидуально-неповторимое бессознательное содержание символов. Психоанализ комплекса тематических рисунков обнаруживает уструктурированность психического в его индивидуальной неповторимости, через выявление противоречия между логикой сознательного и логикой бессознательного

Обоснована необходимость прохождения психологами курса глубинной психокоррекции по методу АСПО как важная предпосылка личностного и профессионального становления. Проведенное исследование доказывает, что под воздействием психокоррекции за методом АСПО происходят статистически достоверные позитивные личностно-эмоциональные изменения. Глубинно сориентированные психокоррекционные занятия способствуют: уменьшению показателей деструктивных личностных характеристик (агрессивности, враждебности, цинизма); увеличению уровня психологической адаптивности личности; развитию умения принимать других людей такими, какими они есть.

Разработанные методические рекомендации практическим психологам нацелены на: оптимизацию глубинно-психологического познания в формате психодинамического подхода; углубление понимания практическими психологами сущности психодинамической парадигмы в диагностико-коррекционном процессе, внимательность к проявлениям внутренних противоречий психики; овладение навыками проведения психоанализа комплекса тематических рисунков.

Ключевые слова: архетип, архетипическая символика, внутренние противоречия, графические методики, диагностико-коррекционный процесс, эдипальная зависимость, комплекс тематических рисунков, бессознательное, проективно-тестовый подход, проекция, психодинамический подход, сознательное.

SUMMARY

Grineva N. Projective-test and psychoanalytic approaches to the usage of figure in diagnostic and corrective process. - Manuscript.

Dissertation for the degree of psychological sciences, specialty 19.00.07 - Educational and Developmental Psychology. – Kharkiv National University V.N. Karazina, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2013.

The thesis is devoted to comparison of diagnostic-correctional possibilities and projective-test and psychoanalytic approaches to the analysis of visual material. The study includes the results of structural and semantic analysis of empirical material for deep correction method ASPN (active socio-psychological studies) and the use of projective techniques for diagnosis and correction of mental entity. The differences projective-test and psychoanalytic approaches to the analysis of the picture on the following parameters are deduced: orientation approaches, information about the respondent; topics of drawings, instructions, technique of drawing, character of diagnosis and correction; construction of diagnostic conclusions, dialogical interaction, interpretation.

Key words: archetype, archetypal symbolism, internal contradictions, graphical methods, diagnostic and correctional process, edipalna dependency, complex of thematic patterns, unconscious, projective-test approach, projection, processual diagnosis, psychodynamic approach, conscious.